

Nr 3.

Av herr **Trana**, *angående skrivelse till Konungen med begäran om förslag till ändring i visst syfte av 17 kap. handelsbalken.*

Uti sin vid lagtima riksmötet år 1890 avgivna ämbetsberättelse yttrade dåvarande justitieombudsmannen Nils Claesson:

»I 15 kapitlet 5 § ärvdabalken, enligt detta lagrums lydelse genom kongl. förordningen den 30 maj 1835, är stadgat följande:

'Nu vet man hans inländska arvinge, men ej var han är, låte då domaren, i allmänna tidningarna tre gånger, minst en månad emellan varje gång, och första gången sist inom tre månader från den dag, då bouppteckningen till rätten ingiven är, kungöras, att arv fallit honom till. Vilja fjärmare det arv lyfta, vare det tillåtet, där de för arvet och dess avkomst ställa borgen, som av rätten godkännes. Begagna de ej lyftningsrätten, förordne domaren god man, som arvet vårdar och förvaltar, till dess den frånvarande arvingen sin rätt bevakar eller tiden därtill ute är. Kommer ej den frånvarande arvingen inom tio år från den dag, då kungörelsen tredje gången i tidningarna infördes, vare från arvet skild, där han ej laga förfall visar.'

Det förekommer ganska ofta att på grund av denna § god man förordnas att vårda och förvalta frånvarandes arv. Nästan varje nummer av Post- och inrikes tidningar innehåller kungörelser om arv, som tillfallit på okänd ort vistande personer, och då den i nämnda § medgivna rätt för fjärmare arvingar att mot borgen, som av rätten godkännes, lyfta arvet, mera sällan lär av dem begagnas, torde i de flesta fall särskild god man förordnas. Det åligger honom att taga den från-

varandes arvedel om händer samt den vårda och förvalta. Gode mannens förhållande härutinnan är närmast att förlikna vid en förmyndares förhållande i fråga om myndlingens ekonomiska angelägenheter. Och denna likhet har blivit än större, sedan genom kungl. förordningen den 31 oktober 1873 även god man tillerkänts behörighet att, efter det närmaste fränders råd inhämtats och rättens tillstånd erhållits, sälja eller låta inteckna den frånvarandes fasta egendom.

Genom lagen angående tillsyn å förmyndares förvaltning av omyndigs egendom den 18 april 1884 äro bestämmelser meddelade om vilken domstol skall hava vårdnad över förmynderskap, om förmyndares skyldighet att årligen uppgöra räkning över vad han förvaltar, om sättet för denna räknings granskning m. m. Men sådana föreskrifter beträffande gode män saknas.

Under min ämbetsresa år 1889 fann jag vid genomgående av åtskilliga domstolars förmynderskapsböcker, att i desamma voro i likhet med verkliga förmynderskap införda de fall, då god man förordnats att förvalta frånvarandes arv, medan hos andra domstolar deras förmynderskapsböcker upptogo allenast förmynderskap, ehuru vid efterfrågan det upplystes att jämväl vid dessa domstolar ej sällan förekommit sådana godmans-förordnanden, varom här är fråga.

Då, såsom nyss nämnts, föreskrift icke finnes angående domstols tillsyn över god mans förvaltning, kunde jag icke göra någon anmärkning därom, att dessa godmans-förordnanden icke upptagits i förmynderskapsböckerna. Snarare skulle jag haft anledning att hos de domstolar, som i sina förmynderskapsböcker infört även dessa ärenden, anmärka, att de i böckerna upptagit annat än vad, enligt 2 § i lagen den 18 april 1884 och den samma dag utfärdade kungörelse angående fastställande av formulär till förmynderskapsbok, sådan bok bör innehålla. Jag gjorde likväl ej någon anmärkning i detta syfte, enär vid samtal med vederbörande domare de meddelade mig, att erfarenheten ådagalagt, det en kontroll över ifrågavarande gode mäns förvaltning vore lika behöflig som beträffande förmyndares förvaltning, och att de ansett sig för betryggande av de frånvarandes rätt böra öva tillsyn jämväl över dessa gode män. Sådant kunde dock ej ske, med mindre än att godmans-förordnandena införts i förmynderskapsböckerna. Några bland dessa domare plögade fordra, att varje god man årligen avgäve räkning över vad han hade om händer och att räkningen skulle granskas på samma sätt som i lagen den 18 april 1884 är stadgat angående förmyndare-

räkning. Underlåte god man för frånvarande sin skyldighet i detta hänseende, bleve honom av rätten förelagt att sådant fullgöra. Andra domare förforo på det sätt, att om god man icke under två eller tre år avgivit räkning, förelades honom att avlämna sådan, varefter, om han icke själmant årligen avgåve räkning, honom avfordrades sådan med några års mellanskov. Även för denna art av kontroll voro anteckningarna i förmynderskapsböckerna behövliga.

God mans förvaltning av frånvarandes arv räcker ofta länge. Enligt 15 kapitlet 5 § ärvdabalken kan den räcka i tio år och något därutöver. Den frånvarande själv har i de flesta fall icke kännedom om, att arv fallit honom till. Han kan sålunda icke, lika litet som en minderårig gent emot förmyndaren, bevaka sin rätt mot gode mannen. Har den avlidne efterlämnat, förutom den frånvarande arvingen, andra, fjärmare arvingar, äga dessa en eventuell rätt till arvet, i fall den frånvarande icke inom stadgad tid kommer för att taga arvet i besittning. Men oaktat de fjärmare arvingarna hava denna eventuella rätt, innehåller lagen likväl icke något stadgande, som bemyndigar dem till någon kontroll över gode mannen. De kunna väl begagna sig av den dem medgivna rättighet att lyfta arvet. Härtill fordras dock, att de ställa av domstolen godkänd borgen, och kunna eller vilja de ej detta, förvaltar gode mannen fortfarande arvet. Tvivelaktigt är ock, huruvida med hittillsvarande bestämmelser en anmälan av fjärmare arvinge hos domstol, att gode mannen missvårdar arvet, skulle leda till något resultat. Finnas ej fjärmare arvingar, torde, i brist av föreskrift, icke någon äga befogenhet göra ens sådan anmälan. I detta fall har likväl statsverket ett omedelbart intresse att arvet på bästa sätt vårdas, ty kommer ej den frånvarande inom viss tid, tillfaller arvet statsverket.

Då enligt 15 kapitlet 5 § ärvdabalken gode mannen genom offentlig myndighets förordnande blivit insatt till förvaltare av frånvarandes arv, torde ock å det allmännas sida böra tillses, huru han besörjer förvaltningen. Denna kontroll synes lämpligen kunna anordnas på lika sätt som nu är stadgat i fråga om förmyndare.

I kungl. förordningen angående vård av död mans bo den 24 september 1861 är såsom tillägg till vad lagen i 9 kapitlet ärvdabalken stadgar angående egendoms upptecknande efter död man förordnat i 2 §, att om någon stärbhusdelägaras vistande är okänt eller så fjärran, att säkert bud ej kan, inom bouppteckningstiden, till och ifrån honom komma, då skall det hos rätten anmälas; och nämne rätten, där sådan

anmälan sker, god man att vårda den frånvarandes rätt, till dess han själv kommer eller annorlunda förordnar. Det kan ifrågasättas, huruvida icke även sådan god mans åtgöranden böra kontrolleras. Men då detta godmanskap torde vara av mera provisorisk art och gode mannen icke äger sådan vidsträckt befogenhet, som tillkommer god man, vilken jämlikt 15 kapitlet 5 § ärvdabalken förordnats, läser någon lagstadgad tillsyn i detta fall icke vara av nöden.

En bestämmelse, avseende ovannämnda kontroll å god man, skulle kunna göras i form av tillägg till lagen angående tillsyn å förmyndares förvaltning, men då ett sådant tillägg torde betinga en ändring i lagens rubrik, synes det vara ändamålsenligare att en särskild lag utfärdas, som i fråga om tillsyn å god mans förvaltning hänvisar till förmyndarelagen. På grund härav hemställer jag, att riksdagen måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag angående tillsyn å god mans förvaltning av frånvarandes egendom.

Häriigenom förordnas att vad i lagen angående tillsyn å förmyndares förvaltning av omyndigs egendom den 18 april 1884 är stadgat skall i tillämpliga delar gälla den, som jämlikt 15 kapitlet 5 § ärvdabalken är förordnad att såsom god man vårda och förvalta frånvarandes arv.»

Över denna hemställan avgav lagutskottet utlåtande, däri utskottet öklarade sig anse önskvärt, att en uttrycklig lagbestämmelse uti ifrågasvarande syfte meddelades, men att åt den föreslagna lagen borde givas en sådan lydelse, att densamma omfattade alla de fall, då i anledning av timat dödsfall någon bleve av domstol förordnad att såsom god man bevaka frånvarande delägars i dödsboet rätt eller förvalta hans lott i boet; i följd varav utskottet hemställde, att riksdagen ville för sin del antaga följande

Lag om tillsyn å god mans förvaltning av frånvarandes lott i dödsbo.

Häriigenom förordnas, att lagen angående tillsyn å förmyndares förvaltning av omyndigs egendom den 18 april 1884 skall äga tillämpning jämväl i avseende å god man, som i anledning av timat dödsfall av domstol förordnas att vårda frånvarande delägars i dödsboet rätt eller förvalta hans lott däri.

Sedan bägge kamrarna godkänt utskottets hemställan och högsta domstolen blivit över lagförslaget hörd, därvid detsamma lämnats utan anmärkning, blev nu gällande lag i ämnet den 16 maj 1890 utfärdad.

Den sålunda tillkomna lagstiftningens otillräcklighet påvisades redan

vid 1892 års riksdag, då lagutskottet i anledning av en af L. Persson i Heljebol väckt motion om den ändring i 18 kap. 1 § ärvdabalken, att i händelse man ej visste, var arvinge uppehölle sig, honom skulle genom allmänna tidningarne föreläggas natt och år att sig anmäla och att, där-est sådan arvinge icke gäve sig tillkänna inom den tid, rätten skulle förordna god man att hans anspråk bevaka, i sitt utlåtande över motionen väl erkände behov av lagstiftning i ärendet men fann anordningen med kungörelse icke leda till åsyftat resultat eller bringande av ett dödsbos utredning till ett skyndsamt slut. Utskottet ansåg emellertid det i motionen villkorligt föreslagna förordnandet av god man vila på en tanke, som visade hän på den rätta vägen för frågans lösning, men då denna kunde vinnas allenast genom uttrycklig förklaring, att godemannen ägde befogenhet att genom sina åtgöranden i saken binda arvinge och motionen icke syntes kunna föranleda till dylikt stadgande, vilket för övrigt borde gälla god mans rättsliga ställning i allmänhet, hemställde utskottet, att motionen ej måtte bifallas, vilket blev riksdagens beslut. Men redan vid nästpåföljande riksdag 1893 återkom frågan. O. Ericks-son i Bjersby väckte då motion om skrivelse med anhållan, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till lag angående sättet för testamentes delgivning åt arvinge, som vistades å okänd ort, samt rörande den rättsliga ställning i sin helhet, en för dylik ar-vinge av rätten förordnad god man i denna sin egenskap intoge. Motion väcktes då även av L. Persson i Heljebol med yrkande, att riksdagen måtte för sin del besluta följande ändrade lydelse av 18 kap. 1 § ärvdabalken: »Var som — — — tillställas skall. Vet man ej var arvinge sig uppehåller, förordne rätten god man att med laga ver-kan hans anspråk bevaka. Haver den — — — utrikes vistas.» I sitt i anledning av nämnda motioner avgivna utlåtande yttrade lagutskottet bland annat:

»Med anledning av vad utskottet vid nämnda riksdag (1892 års) i frågan uttalat, håller utskottet vidare före, att en lagstiftning i före-varande ämne bör omfatta den rättsliga ställning i allmänhet, som till-kommer sådan god man, varom ovan nämnts.

Gode mannens skyldighet att, såsom det heter i 15 kap. 5 § ärvda-balken, »arvet vårda och förvalta», innebär ett förhållande, som närmast torde vara att förlikna med en förmyndares i fråga om myndlingens ekonomiska angelägenheter. Denna likhet har blivit än större, sedan förordningen den 31 okt. 1873 tillerkänt god man behörighet att, efter

det närmaste fränders råd inhämtats och rättens tillstånd erhållits, sälja eller låta inteckna den frånvarandes fasta egendom, samt lagen den 16 maj 1890 ställt honom under samma kontroll och redovisningsskyldighet som förmyndare.

Lagstiftningen har således utvecklats i den riktning att i flera avseenden likställa god man med förmyndare, och det torde kunna ifrågasättas, huruvida ej skäl förefinnas att utsträcka denna likställighet jämväl till återstående fall.»

På dessa och i övrigt anförda skäl ansåg utskottet, att den ifrågasatta lagstiftningen i ämnet icke borde givas den inskränkta tolkning, som av herr Persson föreslagits, och hemställde därför, att herr Perssons motion icke måtte av riksdagen bifallas, varemot utskottet i anledning av herr Erickssons motion föreslog riksdagen att i skrivelse anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelse, varigenom den av rätten för en å okänd ort vistande arvinge förordnade gode mannens ställning bleve i sin helhet bestämd. Denna hemställan bifölls av riksdagen, som härom den 5 maj 1893 avlät underdånig skrivelse till Kungl. Maj:t.

Vid anmälan den 22 nov. 1895 av detta ärende inför Kungl. Maj:t i statsrådet yttrade dåvarande chefen för justitiedepartementet bland annat följande:

»Såsom den lämpligaste utvägen att undanröja den tveksamhet, som nu är rådande i fråga om vidden av gode mannens befogenhet med avseende på förefintligt testamente, och de av denna tveksamhet härflytande olägenheter angiver riksdagen, att i lag uttryckligt stadgande gives om gode mannens rätt att genom sina åtgöranden binda arvingen. I sammanhang härmed anföres, att gode mannens skyldighet att arvet vårda och förvalta innebär ett förhållande, som närmast torde vara att förlikna med en förmyndares i fråga om myndlingens ekonomiska angelägenheter, vilken likhet blivit än större i följd av förberörda förordning den 31 okt. 1873 och lag den 16 maj 1890, samt att på grund härav torde kunna ifrågasättas, huruvida ej skäl förefinnes att utsträcka denna likställighet jämväl till återstående fall'.

I överensstämmelse med vad sålunda av riksdagen uttalats anser jag det böra genom uttryckligt lagstadgande fastställas, att en av domstol förordnad god man för frånvarande stärbhusdelägare äger att i allt, som med uppdraget har samband, företräda den frånvarande med samma verkan, som då en förmyndare handlar å myndlingens vägnar, samt att

i fråga om egendomens förvaltning slutlig redovisning och ansvarighet samt arvode och kostnadsersättning samma bestämmelser som för förmyndare gälla jämväl för sådan god man. Däremot finner jag ej tillräckligt skäl vara för handen att utsträcka likställigheten därhän, att förmånsrätt i gode mannens konkurs skulle tillkomma den frånvarande stärbhusdelägaren. Medgivandet av en tyst förmånsrätt är nämligen alltid från den allmänna rättssäkerhetens synpunkt betänkligt, och härtill kommer i detta fall, att förmånsrätt följdriktigt borde medgivas även för redovisningskrav hos vissa andra gode män, särskilt hos de enligt 15 kap. 2 § giftermålsbalken eller 20 kap. 7 § ärvdabalken förordnade.»

Departementschefen föredrog därefter förslag till

Lag, innefattande vissa bestämmelser angående god man för frånvarande delägare i dödsbo.

Med upphävande av förordningen angående den förvaltningsrätt, som i vissa fall tillkommer god man, vilken är förordnad att iakttaga frånvarande arvinges rätt, den 31 okt. 1873, stadgas som följer:

Den, som i anledning av timat dödsfall av domstol förordnats att vara god man för frånvarande delägare i dödsboet, äge att i allt, som med det uppdrag har samband, den frånvarande med laga verkan företräda; och skall för gode mannen gälla vad om förmyndares förvaltning, redovisning och ansvarighet finnes föreskrivet.

Gode mannen njute skäligt arvode så ock ersättning för sina kostnader.

I enlighet härmed avläts proposition till riksdagen; och sedan lagutskottet förklarat sig icke hava något att emot lagförslaget erinra, blev detsamma av riksdagen bifallet, varefter lag i ämnet utfärdades den 29 maj 1896.

Genom 1890 och 1896 års ifrågavarande lagar har frånvarande delägarer i dödsbo lott däri blivit i avseende å tillsynen å dess förvaltning m. m. likställd med omyndigs av förmyndare omhänderhavda egendom, men någon sådan förmånsrätt, som i 17 kap. 10 § handelsbalken stadgas för omyndigs fordran hos förmyndare, har icke tillerkänts densamma hos gode mannen; och likväl synas ju huvudsakligen samma skäl, som justitieombudsmannen anfört för lagen den 16 maj 1890, tala för likställighet jämväl i avseende å förmånsrätten. De av departementschefen Östergren mot förmånsrätten uttalade betänkligheterna synas mig icke vara av den vikt, att lagfästade av denna rätt bör uppskjutas. Beträffande hans erinran om andre gode män, särskilt de enligt 15 kap. 2 § giftermålsbalken och 20 kap. 7 § ärvdabalken, får väl gälla, att i

många fall det bästa är fiende till det goda och att, om man också ej kan genast avhjälpa alla olägenheter i ett visst fall, sådant dock ej bör utgöra hinder för att avvärja de mest i ögonen fallande.

Det fall, då enligt förstnämnda lagrum två gode män skola av domaren nämnas, torde emellertid inträffa ytterst sällan, och dessa gode män äro väl även av sådan anledning icke ens underkastade stadgandena i 1890 och 1896 års förenämnda lagar; och vad angår 20 kap. 7 § ärvdabalken, torde detta lagrum varken behöva eller böra komma till användning utom måhända i något enstaka undantagsfall och då endast i och för pågående boutredning eller åtminstone för ytterst kort tid. För övrigt kan det väl uppenbarligen icke med fog bliva tal om att genom införande av den nu ifrågasatta förmånsrätten någon inkräkning kommer att ske i gode mannens övriga borgenärs rätt, ty gode mannen själv har ju icke någon rätt till den frånvarandes under hans vård genom domstols förordnande och icke genom något den frånvarandes eget åtgörande ställda egendom, ehuru, därigenom att egendomen utgjorts av eller förvandlats till penningar, densamma vid gode mannens konkurs, så ofta stadgandet i förra delen av 17 kap. 2 § handelsbalken icke kan tillämpas, ingår bland hans tillgångar, med vilka den sammanblandats; och någon moralisk rätt för övriga borgenärer att erhålla del i nämnda egendom kan ju icke förefinnas. För att bereda sådan egendom nödigt skydd och söka för framtiden förebygga de stora förluster av dylik egendom, som erfarenheten visat, att gode mannens försämrade ekonomiska ställning medfört, anser jag mig böra hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes för riksdagen förlägga förslag till sådan ändring i 17 kap. handelsbalken, varigenom enahanda förmånsrätt, som tillkommer omyndigs fordran hos föräldrar och förmyndare, må, under sådana villkor som kunna befinnas skäligen, tillerkännas frånvarande stärbhusdeläggares fordran hos den för honom förordnade gode mannen.

Stockholm den 16 januari 1915.

Erik Trana.

I motionen instämma:

Ivan Svensson.

Th. af Ekenstam.

M. Lyckholm.